SÁMEDIGGI

Sámediggi
Ávjovárgeaidnu 50
9730 Kárášjohka

+ 47 78 47 40 00
www.samediggi.no
samediggi@samediggi.no

Justisministeriet Finland

Yrsa.nyman@gov.fi

DIN CUJ./ DERES REF:
Yrsa Nyman

BEAIVI / DATO:
13.01.2025

ASSEMEANNUDEADJI / SAKSBEHANDLER:
Laila Susanne Vars

Forvaltningen av Sametingets valgmanntall- informasjon fra Sametinget i Norge til Justisministeriet i anledning forberedelse av ny sametingslov i Finland

Justisministeriet har bedt Sametinget i Norge informere om forvaltningen av Sametingets valgmanntall i forbindelse med arbeidet med revisjon av sametingsloven i Finland. Sametingets administrasjon ved seksjon for valg og parlamentsforvaltning har utarbeidet svaret til Justisministeriet.

1. Saamelaiskäräjien vaaliluettelon hallinnointi

Saamelaiskäräjät on saamelaiskäräjävaalien korkein viranomainen, vrt. saamelaislaki 2-10 § ja perustuslaki 108 §:

Saamelaislain 2-10 §: Vaaliviranomainen.

Saamelaiskäräjät on korkein vaaliviranomainen Saamelaiskäräjien vaaleissa.

Tämä tarkoittaa sitä, että Saamelaiskäräjät on vastuussa saamelaiskäräjävaaleista ja vaaliluettelon hallinnoinnista (Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon sekä vaaliluetteloon ja vaaleihin liittyvien valitusten käsittely). Saamelaiskäräjät tekee saamelaiskäräjävaalien toimittamisessa yhteistyötä muiden viranomaisten, kuten Valgdirektoratet ja kuntien kanssa.

Saamelaiskäräjien yleiskokous on Saamelaiskäräjien korkein elin, ja yleiskokous on yleiskokouspäätöksellä delegoinut vastuun saamelaiskäräjiävaaleista ja Saamelaiskäräjien vaaliluettelon hallinnoinnista Saamelaiskäräjien yleiskokouksen johdolle, jota johtaa yleiskokouksen puheenjohtaja, joka on kokoaikainen poliitikko.
Yleiskokouksen johto delegoi vastuun vaaliluetteloa koskevista asioista Saamelaiskäräjien hallinnolle. Yleiskokouksen johdon vastuulla on huolehtia, että hallinnolla on hyvät puitteet vaaliluetteloa koskevien asioiden käsittelyyn ja se seuraa yleiskokouksen saamelaiskäräjävaaleihin, vaalitapaan ja vaaliluetteloon liittyviä yleiskokouksen päätöksiä. Saamelaiskäräjien hallinto käsittelee pyyntöjä Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon lisäämisestä saamelaislain 2-6 § kriteerien mukaisesti. Vaaliluettelon lisäyksiä ei käsitellä poliittisesti. Päätökset lisäämisestä vaaliluetteloon tai hylkäämisestä ovat päätöksiä, joihin voidaan hakea muutosta hallintolain nojalla. Tiedot valitusmahdollisuuksista ovat liitteenä kaikissa vaaliluetteloon lisäämisten hylkäyksissä. Vaaliluettelon tulosteet käsitellään myös hallinnollisesti ja tätä varten on luotu erillinen sähköinen lomake. Saamelaiskäräjät ei vaadi perusteluja keneltäkään, joka haluaa poistua vaaliluettelosta, mutta vuodesta 2024 lähtien Saamelaiskäräjät on pyytänyt kaikkia, jotka eivät enää halua äänestysoikeutta saamelaiskäräjävaaleissa, ilmoittamaan eroamisen syyn. Perustelu eroamiselle on siten valinnainen.

Saamelaiskäräjien hallinnon arvioimat kriteerit, vrt. asetus saamelaiskäräjävaaleista 5-6 §, ovat saamelaislain 2-6 §:n mukaiset.

2-6 §. Saamelaiskäräjien vaaliluettelo.

Kuka tahansa, joka ilmoittaa pitävänsä itseään saamelaisena ja jolla on joko

a. saamen kieli kotikielenä tai

b. jolla on tai on ollut vanhempi, isovanhempi tai isoisovanhempi, jolla on saame kotikielenä; tai

c. joka on Saamelaiskäräjien vaaliluettelossa olevan tai olleen henkilön lapsi, voi vaatia pääsyä Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon.

Pyynnöt Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon lisäämisestä osoitetaan Saamelaiskäräjille.

Saamelaiskäräjät valmistelee Saamelaiskäräjien vaaliluettelon väestörekisterin, viimeisimpien saamelaiskäräjävaalien vaaliluettelon ja vaalikauden aikana saapuneiden lisäys- tai poistopyyntöjen perusteella. Saamelaiskäräjien vaaliluettelot on laadittava kunnittain.

Kun henkilö on lisätty Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon, tieto voidaan rekisteröidä väestörekisteriin. Nämä rekisteröintitiedot ovat ainoastaan saamelaiskäräjävaalien toimittamisesta vastaavan viranomaisen käytettävissä, tai Saamelaiskäräjien suostumuksella.

Saamelaiskäräjien vaaliluettelo voidaan laatia tietotekniikan avulla.

1.1 Subjektiivinen ehto - 2-6 §, ensimmäinen luku

Ensimmäistä ehtoa pidetään subjektiivisena ehtona, jossa edellytetään, että henkilö identifioituu saamelaiseksi. Täytettävässä lomakkeessa lisäämistä pyytävän henkilön on rastitettava ”Kyllä” kysymykseen, pitääkö itseään saamelaisena ja tämä riittää, jotta ehto voidaan katsoa täyttyneeksi. Jos ei rastita, että täyttää tämän kriteerin, lisäys vaaliluetteloon hylätään. Jos Saamelaiskäräjät havaitsee, että joku myöhemmin tunnustaa julkisesti, ettei kyseinen henkilö täytä subjektiivista kriteeriä, Saamelaiskäräjät voi kumota päätöksensä vaaliluetteloon lisäämisestä.

1.2 Objektiiviset ehdot - 2-6 § toinen luku

Objektiiviset kriteerit yhdessä subjektiivisen kriteerin kanssa muodostavat perustan saamelaiskäräjien vaaliluetteloon lisäämiselle. Objektiiviset kriteerit otettiin mukaan muun muassa siksi, että nähtiin tietyn asteinen tarve kriteerien hallittavuudelle. Lisäksi katsottiin, että vain subjektiivisiin ehtoihin perustuva luettelo, ilman mitään mihin tukeutua, tekisi monille vaikeaksi ottaa kantaa kysymykseen ”pitääkö itseään saamelaisena”. Saamelaisten oikeudellisesta asemasta todetaan NOU 1984:18-komiteamietinnön sivulla 537, että: *”Saamelaisen luettelon perustaminen saamelaisen toimielimen suoraa vaalia varten pelkästään subjektiivisten kriteerien perusteella on tuskin tyydyttävää. Ensinnäkin tämä tekee kaikenlaisen luettelon tarkastamisen mahdottomaksi. Ei ole mitään syytä ottaa käyttöön vahvaa tarkastusta, mutta siitä ollaan todennäköisesti yksimielisiä, että jonkinasteinen tarkastus objektiivisempien seikkojen perusteella pitäisi olla mahdollista. Tämä auttaa ehkäisemään epäilyksiä siitä, onko valinta tehty oikein. Ja jos syntyy epäilyksiä epäselvyyksistä, valvontamenetelmät voivat auttaa niiden paljastamisessa. Toiseksi puhtaasti subjektiivisiin kriteereihin perustuva luettelo voi asettaa jotkut ihmiset vaikeisiin valintatilanteisiin. Kun kysytään, pitääkö joku itseään saamelaisena, ilman objektiivisempaa kuvausta saamelaisuuden käsitteestä, jotkut todennäköisesti tuntevat olonsa epävarmaksi ja vastaavat vastakysymyksellä: Mitä saamelaisella tässä yhteydessä tarkoitetaan?”*

Objektiivisia kriteereitä määrittäessään toimikunta (NOU 1984:18-komiteamietintö saamelaisten oikeudellisesta asemasta) arvioi saamelainen-termin eri määritelmiä. Kaikissa mainituissa määritelmissä yhteydellä kieleen oli keskeinen rooli. Saamelaisten oikeudellisesta asemasta NOU 1984:18 - komiteamietinnön sivulla 538: *”Kieli on oletettavasti luonteenomaisin ulkoinen ’etnisyystunnus’, ja sen tulee siksi olla tärkeä tekijä henkilöryhmän rajaamisessa objektiivisella perusteella.”* Koska monilla saamelaisten kielialueilla on kuitenkin parin viime sukupolven aikana tapahtunut norjalaistumisprosessi – ilman että saamelainen identiteetti on välttämättä kadonnut samassa laajuudessa – vaikuttaa järkevältä hyödyntää myös vanhempien ja isovanhempien kieliyhteyttä henkilön ryhmään kuuluvuuden määrittämiseksi. Vaihtoehto ”isoisovanhemmat” lisättiin 28. helmikuuta 1997 annetun muutoslain 2-6 §:n ensimmäisen luvun kohtaan b. 18. Syy siihen, että mennään useita sukupolvia taaksepäin, on vahva

norjalaistumisprosessi monilla entisillä saamelaisalueilla – ilman, että saamelainen identiteetti on välttämättä kadonnut, vrt. Ot.prp.nr. 9 (1996-97) kohta 2.5, s. 11.

1.2.1 2-6 § toinen luku kohta a)

Jos saame on kotikielesi, valitse tämä vaihtoehto ilmoittautumislomakkeesta. Saame kotikielenä tarkoittaa, että saame on yksi kotona puhutuista kielistä. Perus-, toisen asteen tai korkeamman asteen muodollinen koulutus ei ole edellytyksenä sille, että kriteeri saamesta kotikielenä täyttyy. Saamelaiskäräjät ei järjestä kielitestejä kriteerin täyttymisestä.

1.2.2 2-6 § toinen luku kohta b)

Monissa tapauksissa voi olla haasteellista dokumentoida isovanhempien tai isoisovanhempien kotikieli. Saamelaislain esitöissä on keskusteltu siitä, että tietyissä tapauksissa voi olla vaikeaa löytää asiakirjoja isovanhempien kotikielen dokumentoimiseksi. Huomautetaan, että arviointi on mahdollista tehdä sen perusteella, missä isovanhemmat/isoisovanhemmat asuivat – jos he asuivat alueilla, joissa puhuttiin saamea, se on vahva osoitus siitä, että kotikielenä oli saame.

NOU 1984:18-komiteamietinnöstä:

”Vuodesta 1845 saakka tehtyjen saamelaisväestön eri rekisteröintien avulla on mahdollista saada suhteellisen yksityiskohtainen kuva kylistä ja paikoista, joissa puhuttiin saamea isovanhempien sukupolven aikaan. Julkisia rekisteröintejä voidaan mahdollisesti täydentää henkilökohtaisilla tiedoilla vanhemmista paikallisista tunnetuista miehistä ja naisista. Jos todistetaan, että henkilön isoisä tai isoäiti on kasvanut sellaisessa paikassa, tämä on vahva osoitus siitä, että kyseinen henkilö puhui saamea.”

Saamelaiskäräjien hallintokäytäntö isovanhempien tai isoisovanhempien kotikielen dokumentointiin liittyen:

Tätä kriteeriä koskevat pyynnöt voidaan useimmissa tapauksissa dokumentoida muun muassa hauilla väestönlaskennasta. Saamelaiskäräjät ei ole kuitenkaan käyttänyt ehdotonta dokumentointivaatimusta tällä perusteella tehdyille pyynnöille. Syynä tähän on se, että vanhemmat julkiset rekisterit, kuten väestönlaskenta kotikielen rekisteröinnistä, eivät aina pidä paikkaansa. Oletuksena on, että jos henkilöt ovat rekisteröineet lappalaiskielen/saamen väestönlaskentaan kotikieleksi, tämä pitää paikkansa. Tapaukset, joissa norja on rekisteröity kotikieleksi, voivat kuitenkin olla virheellisiä. Tämä johtuu norjalaistumisjaksosta, ja on kohtuullista olettaa, että monet eivät halunneet ilmoittaa, että saame oli heidän kotikielensä. Näin ollen Saamelaiskäräjien hallintokäytäntö on ollut, että pyyntölomakkeessa itse annetuille tiedoille annetaan suuri painoarvo ja että muilla kuin väestörekisterissä mainituilla tiedoilla voidaan pitää todennäköisenä, että saame oli yksi isovanhempien tai isoisovanhempien kotikielistä.

Muita lähteitä kotikielen dokumentoimiseksi, joita Saamelaiskäräjien vastuuhenkilöt arvioivat (tämä ei ole tyhjentävä luettelo, vaan esimerkkejä dokumentaatiolähteistä):

Väestönlaskenta, johon kansalaisuus ja/tai kotikieli on rekisteröity
Isovanhempien tai isoisovanhempien kotiosoite
Isovanhempia tai isoisovanhempia koskevat lehtileikkeet/uutiset/artikkelit.
Kyläkirjoista ilmenevät tiedot
Kirkonkirjojen tiedot
Videotallenteet isovanhemmista tai isoisovanhemmista, joilla he puhuvat saamea
Valokuvat isovanhemmista tai isoisovanhemmista
Todisteet siitä, että isovanhempi tai isoisovanhempi on toiminut saamen kielen tulkkina
Saamelaisen kulttuurin ilmaisut kuten joiku historiallisena lähteenä

Mitä enemmän lähteitä pyyntöön vaaliluetteloon lisäämisestä voidaan liittää, sitä tehokkaammin ja vähemmän aikaa luetteloihin liittyvien asioiden käsittely vie.

Saamelaislain (Ot.prp.nr.33 (1986–1987) kohta 11 s. 119) esitöissä todetaan, että kohdat a) ja b) vastaavat ehtoja, joita Suomessa käytettiin äänestysoikeuden arvioinnissa saamelaisasiain valtuuskunnalle. Saamelaislain esitöissä viitattiin Asetukseen saamelaisvaltuuskunnasta (824/1973) Suomessa, jonka mukaan saamelainen määriteltiin seuraavasti: *”Saamelaisella tarkoitetaan tässä asetuksessa henkilöä, jonka itse tai jonka vanhemmista tai isovanhemmista ainakin yhden Pohjoismaisen saamelaisneuvoston Suomen jaoston vuonna 1962 suorittaman väestötutkimuksen mukaan todetaan oppineen saamen kielen ensimmäisenä kielenään.”*

Saamelaislain esitöiden mukaan kotikieli tarkoittaa kieltä, jota henkilö on käyttänyt kotona lapsuudessaan. Tässä yhteydessä käytetään usein myös sanaa ”äidinkieli”. Jos henkilö on käyttänyt useita kieliä kotona lapsuudessaan, esitöiden mukaan riittää, että saame on ollut yksi kielistä, kunhan sen käyttö ei ole ollut vähäistä. Termillä ”kotikieli” tarkoitetaan siten sitä kieltä, jota on oppinut kotona vanhemmiltaan, lähisukulaisiltaan tai muilta läheisiltä.

1.2.3 § 2-6 toinen luku kohta c)

Se, että vanhempi on tai on ollut vaaliluettelossa, on asia, jonka Saamelaiskäräjät voi lähtökohtaisesti vahvistaa. Haasteita voi kuitenkin syntyä, jos vanhempi on liittynyt vaaliluetteloon ja poistunut siitä ennen vuotta 2004. Ennen vuotta 2004 kunnat pitivät vaaliluetteloa, eikä Saamelaiskäräjillä ole tällä hetkellä kattavaa yleiskuvaa liittymisistä ja poistumisista ennen vuotta 2004.

Arvioinnit siitä, täyttyvätkö Saamelaislain 2-6 §:n kriteerit, perustuvat Saamelaiskäräjien kehittämään hallinnon
(saamelaiskäräjien työntekijöiden) tekemään lain tulkintaan, lain esitöihin ja hallintokäytäntöön siitä lähtien, kun Saamelaiskäräjät otti vastuulleen henkilöiden kirjaamisen Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon vuodesta 2005 alkaen.

Liittymispyynnöt Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon ovat lisääntyneet merkittävästi viime vuosina. Tämä on merkinnyt sitä, että pyyntöjen käsittely vaatii lisäresursseja. Saamelaiskäräjät aloitti syksyllä 2024 laatimaan ohjeistusta Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon liittymisten käsittelylle, joka muun muassa selventää Saamelaiskäräjien vuodesta 2005 kehittämää hallintokäytäntöä. Ohjeistus perustuu Saamelaiskäräjien hallintokäytäntöön koskien Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon liittymispyyntöjen käsittelyä. Nämä ohjeistukset toimivat ohjeina kaikille asioita käsitteleville, jotka työskentelevät Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon liittymispyyntöjen parissa, ja varmistavat ennakoitavuuden kaikille liittymistä hakeville.

2. Saamelaiskäräjien vaaliluettelon julkinen tarkastus ja valitusoikeus

Saamelaiskäräjien vastuulla on varmistaa, että Saamelaiskäräjien vaaliluettelo ei sisällä virheitä ja sillä on vastuu vaaliluettelon virheiden korjaamisesta.

Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon liittämisen hylkäämisestä voi valittaa Saamelaiskäräjien hallintoon, vrt. Saamelaislaki ja FOR 2008-12-19 nro 1480: Asetus Saamelaiskäräjien vaaleista 76 §, toinen kohta.

76 § Muutoksenhaku

> *(1) Jokainen äänioikeutettu voi tehdä valituksen vaalien valmistelusta ja toimittamisesta siinä vaalipiirissä, jonka Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon hänet on merkitty. Jos valitus koskee kysymystä äänioikeudesta tai mahdollisuudesta äänestää, myös henkilöllä, jota ei ole merkitty vaaliluetteloon, on oikeus valittaa.*

Saamelaiskäräjät käsittelee 76 §:n mukaan vaalien toimittamiseen liittyviä yleisiä valituksia ja vaaliluetteloon lisäämistä koskevia valituksia. Jos valittaja ei saa tukea Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon lisäämistä koskevaan valitukseensa, hylkäyspäätös on lopullinen eikä siihen voi hakea muutosta. Valitukset hylkäyksestä vaaliluetteloon merkitsemisestä lähetetään Saamelaiskäräjille, valitusoikeudesta ilmoitetaan Saamelaiskäräjiltä tulevassa päätöksessä, ks. edellä oleva selvitys. Saamelaiskäräjät on korkein toimielin vaaliluetteloon liittyvissä asioissa, ja sekä vaaliluetteloon merkitsemistä että vaaliluetteloon merkitsemisen hylkäämistä koskevat asiat käsitellään hallintopäätöksinä Saamelaiskäräjien hallinnon (seksjon for valg og parlamentsforvaltning) käsiteltyä asian, Saamelaiskäräjien nykyisen organisaation mukaisesti.

Jotta varmistetaan, että vaaliluettelossa ei ole virheitä, kunnat (saamelaiskäräjien vaalilautakunta) asettavat vaaliluettelon julkisesti nähtäväksi ennen saamelaiskäräjävaalien toimittamista, vrt. asetus Saamelaiskäräjien vaaleista 8 §:

8 § Saamelaiskäräjien vaaliluettelon julkaiseminen

(1) Saamelaiskäräjien vaalilautakunnan tulee toimittaa Saamelaiskäräjien vaaliluettelo julkisesti nähtäville mahdollisimman pian. Vaaliluettelon on oltava nähtävillä vaalipäivään saakka Saamelaiskäräjien vaalivuonna ja vuonna, jolloin järjestetään kunta- ja maakuntavaalit.

Jos vaaliluettelossa havaitaan virheitä, Saamelaiskäräjille lähetetään ilmoitus Saamelaiskäräjien verkkosivuilla olevalla lomakkeella.

Asetuksen 9 § mukaan Saamelaiskäräjät on vastuussa luettelon virheiden korjaamisesta:

9 § Vaatimus Saamelaiskäräjien vaaliluettelon oikaisusta ja päivityksestä

(1) Joka uskoo, että hän itse tai joku muu on virheellisesti merkitty tai jätetty pois Saamelaiskäräjien vaaliluettelosta, voi vaatia Saamelaiskäräjiä oikaisemaan virheen. Vaatimuksen on oltava kirjallinen ja perusteltu.

(2) Saamelaiskäräjät voi päivittää vaaliluetteloa niin pitkään kuin se on käytännössä mahdollista.

Tämä määräys on luettava ottaen huomioon perustuslain 108 §, saamelaislain määräykset Saamelaiskäräjien toimivallasta saamelaiskäräjävaalien korkeimpana toimielimenä sekä alkuperäiskansojen sisäistä itsemääräämisoikeutta koskevat kansainväliset määräykset, katso erityisesti YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista, 33 artikla. Määräys antaa saamelaisille kollektiivisen mahdollisuuden hallita vaaliluetteloa ja ilmoittaa, jos he huomaavat virheitä vaaliluettelossa, jos joku on merkitty virheellisesti vaaliluetteloon tai jos joku aiemmin vaaliluetteloon merkitty on pudonnut vaaliluettelosta esimerkiksi siirryttäessä kuntien hallinnoimasta vaaliluettelosta vuonna 2004 siihen, että Saamelaiskäräjät otti tämän vastuun vuonna 2005.

Saamelaiskäräjät ylläpitää yhteenvetoa Saamelaiskäräjien vaaliluettelon lisäyksistä ja siitä poistumisista, ja Saamelaiskäräjien yleiskokous on asiassa 39/24 *Saamelaisten vaaliluettelon tietojen vahvistaminen* päättänyt, että vaaliluettelon hallinnointia on vahvistettava. Asia sisältää perusteellisen Saamelaiskäräjien vaaliluettelon hallinnoinnin läpikäynnin ja Saamelaiskäräjien haasteet. Linkki asiaan: https://innsyn.onacos.no/sametinget/mote/norsk/wfdocument.ashx?journalpostid=2021148960&dokid=1296137&version=10&variant=A&

Saamelaiskäräjät käsittelee yhteisen vaaliluetteloa koskevien asioiden valituselimen perustamista yleiskokouksessaan Inarissa 16.1.2025, päätösehdotuksessa ehdotetaan, että Saamelaiskäräjät aloittaa selvityksen yhteisen vaaliluetteloa koskevien asioiden valituselimen osalta. Norjan Saamelaiskäräjät tekee tästä prosessista riippumatta erillisen arvion vaaliluetteloon liittyvien valitusten käsittelystä Norjan Saamelaiskäräjillä liittyen Saamelaiskäräjien yleiskokouksen päätöksen seurantaan asiassa 39/24 ja yleiskokous käsittelee asian ennen vaalikauden 2021-2025 päättymistä.

Hvis det er noe som er uklart eller hvis Justisministeriet behøver ytterligere informasjon utover det som fremgår av dette notatet, så er vi til deres disposisjon.

Dearvuođaiguin / **Ystävällisin terveisin**

Laila Susanne Vars
vt. Seksjonssjef valg og parlamentsforvaltning, Sametinget

Tämä asiakirja on hyväksytty sähköisesti ja lähetetään ilman allekirjoitusta.